משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר נזיקין

מלאכת שלמה על משנה מכות

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה מכות

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-מכות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
משנה ז 9
משנה ח 9
משנה ט 11
משנה י 12
פרק ב 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 15
משנה ד 17
משנה ה 17
משנה ו 17
משנה ז 19
משנה ח 19
פרק ג 20
משנה א 20
משנה ב 22
משנה ג 23
משנה ד 23
משנה ה 24
משנה ו 27
משנה ז 28
משנה ח 28
משנה ט 28
משנה י 30
משנה יא 30
משנה יב 31
משנה יג 32
משנה יד 32
משנה טו 33
משנה טז 34

פרק א

משנה א

ובעזה"י מקדש זמן הסוכות. נתחיל מסכת מכות

כיצד העדים נעשין זוממין. בגמרא מפרש דהאי כיצד קאי אשלהי סנהדרין דקתני התם כל הזוממין מקדימין כלומר אין להם לצפות מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נידון חוץ מזוממי בת כהן ובועלה וקאמר הכא עוד יש זוממין אחרים שאין מקיימין בהן דין הזמה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כיצד אותם העדים שאין מקיימין בהן דין הזמה נעשין זוממין:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה. וכגון שהעדים הם כהנים והעידו על מי שהוחזק כהן שהוא בן גרושה וכו'. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל בכל הספרים גרסינן מכות אחר סנהדרין ובס"א פ' שנים עשר וקאי אסנהדרין ע"ש:

אלא לוקה ארבעים. וכתבו תוס' ז"ל וכיון דלוקין את המ' הוי כאשר זמם והוי שפיר עדות שאתה יכול להזימה ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידני באיש פלוני שהוא ממזר דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים ובן גרושה לא פסול אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי לזוממי בת כהן כדאיתא בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה ע"כ:

שהוא חייב לגלות. בנקודת חירק בלמד ושוא בגימל וחולם בלמד. וי"ס דגרסי שהוא חייב גלות:

שגירש את אשתו. כו' והביאו תוס' ז"ל להאי בבא בפ' החובל (בבא קמא דף פ"ח:)

אומרים כמה. בדלי"ת לשון אומד. וי"ס דגרסי אלא אומדין והר"ר יהוסף ז"ל כתב בכל הספרים גרסינן אומרים ברישׁ. וביד פ' עשרים דהלכות עדות סימן ח' ורפכ"א וסימן ב'. ובטור ח"מ סימן ל"ח. וכתב הרא"ש ז"ל מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובה והלא בין היום ומחר סופו ליתן לה כתובה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו אם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה כיצד שמין רב חסדא אמר בבעל רב נתן בר אושעיא אמר באשה אמר רב פפא באשה בכתובתה פי' רש"י ז"ל בבעל כי יש זכות ספק לאיש ולאשה בכתובתה זו היא מצפה שמא ימות או יגרשנה ותגבה כולה והוא מצפה שמא תמות בחייו ויירשנה ואם באו למכור לאחרים הוא זכות וספקו והיא זכות ספיקה שלו נמכר ביותר משלה לפי שהוא אוכל פירות תמיד מקרקע המיוחד לכתובתה ועוד שהוא מוחזק ועומד והיא מחסרא גובינא וסבר רב חסדא ששמין בכמה היה יכול למכור זכות ספקו וסכום זה ישלמו לו כי באו להפסידו אותו סכום כי חייבוהו לפרוע כתובתה מיד ורב נתן בר אושעיא סבר שישלמו כל כתובתה

חוץ ממה שהיתה היא יכולה למכור טובת הנאה שלה אם תתאלמן או תתגרש זה ינכו וכל השאר ישלמו ורב פפא אמר באשה בכתובתה סבר כרב נתן ובא להוסיף דדוקא כתובתה ישלמו ולא זכות שיש לו בנכסי מלוג שלה שהוא אוכל פירות בחייה ואם מתה יירשנה שבאו להפסידו שיכולין לומר לא ידענו שהיה לה נכסי מלוג ויראה דגם תוספת כתובה ונכסי צאן ברזל אין משלמין לפי שלא ידעו בהם וקיימא לן דאין זכות לבעל במכירת כתובתה אם לא במכירת נכסי צאן ברזל שלה שהיה לו ליורשה אם תמות בחייו ואותו זכות ירושה ימכור לאחר ואת"ל דרב חסדא סבר דמשלמין זכות שהיה לו בנ"מ ובנכסי צאן ברזל מכל מקום לישנא דמתניתין דקתני ולא נתן לה כתובתה כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו משמע דבתשלום כתובה איירי הלכך נ"ל לפרש המשנה בפשוטה על דרך בבא הסמוכה לה אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידיו אלף זוז בין נותנם מכאן ועד שלשים יום בין נותנם מכאן ועד עשר שנים הכא נמי שמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שחייבוהו ליתן מיד שתהיה בידו עד זמן שתתאלמן או תתגרש או שמא לא יצטרך לפורעה לעולם כי שמא תמות בחייו ויירשנה בין נ"מ בין נכסי צאן ברזל ותוספת כתובתה כל מה שבאו להפסידו ובעי עלה בגמרא כיצד שמין פי' בשלמא בבא דסיפא השומא ידועה בין שלשים יום ובין עשר שנים אבל שומא זו היאך ישומו זמן מיתה וגירושין וקאמר רב חסדא דשמין בבעל אם הוא ילד או זקן או בריא או חלש דבזה הלוקח נותן עיניו וכן לענין גירושין אם הוא קפדן בממונו או ותרן שאם תקניטנו יגרשנה או סבלן וחש לממונו ולא יגרשנה ורב נתן סבר דבאשה נותן הלוקח עיניו אם היא יולדת בצער דבר מיתה מצוי בה וגם אם היא קנטרנית אין הבעל יכול לסבלה ורב פפא סבר כרב נתן דשמין באשה וגם בקרקע המיוחד לכתובתה אם היא עדית או זבורית דבזה נותן הלוקח עיניו ומה שפירש רב אלפס ז"ל אם כתובה מרובה או מועטת אין זה נכון דהיינו מתניתין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו היינו לפי גודלה וקוטנה והלכתא כרב פפא עכ"ל ז"ל. ועיין עוד ברב אלפס ז"ל ובספר המאור וספר מלחמת ה':

והוא אומר מכאן ועד עשר שנים. אומדין ההפסד שהיה ללוה בהקדמה זו וכך ישלמו. ולשון הרמב"ם ז"ל שם רפכ"א והלוה אומר עד חמש שנים אחר השלשים יום:

משנה ב

מעידין אנו באיש פלוני שחייב וכו' פרק אלו נערות (כתובות דף ל"ב) והתם מפרש ר' אלעא מ"ט דחכמים דאמרו משלם ואינו לוקה ולא אמרי לוקה ואינו משלם דבפירוש רבתה תורה עדים לתשלומין דמכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו יד ביד

למה לי פי' דסמוך ליה לא תחוס עיניך נפש בנפש יד ביד אלא דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון:

שחייב לחברו מאתים זוז. תוס' שבת פ' מי שהחשיך דף קנ"ב. בפי' רעז"ל מלקות משום לא תענה. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל דהאי דקאמר לעיל גבי לא תענה דמשום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו היינו אי לאו קרא דוהצדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך בו מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה עכ"ל ז"ל. ובגמרא ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה דממון ודאי לא בעי אזהרה ומשני מיבעי ליה לאזהרה לעדים זוממין שמעידין באיש פלוני שחייב מלקות דלא ענש עונש הגוף אלא א"כ הזהיר ור"מ נפקא ליה מוהנשארים ישמעו ויראו ולא יוסיפו ורבנן ההוא מיבעי ליה לארבעה הצריכים להכרזה דלאחר שנענשו צריכין ב"ד להכריז כך וכך נהרג פלוני כההוא דתנן בפ' בתרא דסנהדרין לענין זקן ממרא ורבנן הכרזה מישמעו ויראו נפקא ואזהרה מלא יוסיפו:

שלא השם המביאו לידי מכות מביאו וכו'. בגמרא מפרש עולא טעמא דר"מ דגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה ויסרו אותו דהיינו מלקות וענשו אותו ממון ומה מוציא שם רע לוקה ומשלם אף כל לוקה ומשלם וסבר לה כר' עקיבא דאמר עדים זוממין קנסא הוא וילפינן ממוציא שם רע דהוי נמי קנסא ורבנן סברי עדים זוממין ממונא הוא ולהכי לא ילפי ממוציא שם רע דהוי קנס וכל קנס חדוש הוא ומחדוש לא ילפינן. ומיהו תוס' ז"ל הוכיחו דאפילו בממון סבר ר"מ דלוקה ומשלם ורבנן פליגי עליה. ומילתיה דר' מאיר איתה בפ' הפועלים דף צ"א. ור' נחוניא בן הקנה אית ליה נמי דלוקה ומשלם כדמוכח בפ' אלו נערות (כתובות דף ל"ה.) וביד רפי"ח דהלכות עדות. ובטור ח"מ סימן ל"ח:

משנה ג

שהוא חייב מלקות מ'. תוס' שם פ' מי שהחשיך ודפ"ק דסנהדרין דף יו"ד:

וחכמים אומרים אינם לוקים אלא מ'. משום כאשר זמם אבל משום לא תענה לא לקו דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ובגמרא מפרש דרבנן מיבעי להו קרא דלא תענה לאזהרה לעדים זוממין וכו' כדכתיבנא ליה לעיל בסמוך:

משלשין. וכו' תוס' פ' החובל (בבא קמא דף פ"ו.) ובטור ח"מ סימן ל"ח:

משלשין. פי' רש"י ז"ל בס"פ הנושא לשון חלוקה לפי חשבון הוא לחלקים מרובים או לשלשה חלקים או לד' או לחמשה או ליותר ואיתה נמי בפירקין דף ג' ע"א ופי' עוד רש"י ז"ל כאן אם שלשה עדים או ד' הן ב"ד נעשין שליש ביניהם להשוותם בפרעון איש איש לפי חלקו ע"כ:

אבל אם העידוהו. הר"ר יהוסף ז"ל מחק מלות אבל אם:

משנה ד

היאך אתם מעידין שהרי הנהרג הזה או ההורג הזה היה עמנו. אית דגרסי היאו אתם מעידין שזה הרג את זה שהרי ההורג הזה או הנהרג היה עמנו וכו'. ופי' רש"י ז"ל שיזומו את עצמן שיזומו אותן בעסקי גופן ולא בעסקי ההורג וההרוג כדמפרש ואזיל ע"כ וגם התוס' ז"ל כתבו עד שיזומו את עצמן פי' עצמן של עדים שיאמרו להם אתם במקום פלוני עמנו הייתם ולא שיאמרו ההורג או הנהרג היה עמנו ע"כ ואיני יודע מה מלמדים אותנו ושמא לכל הפחות לא היו גורסין מלות ההורג או הנהרג במשנה. וכתב בספר הלבוש בחשן המשפט סימן ל"ח וז"ל והטעם שהאמינה התורה למזימים יותר מלמוזמים משום כיון שמעידין המזימין על גופן של דברי המוזמין הן אינם נאמנים על עצמן לומר לא היינו עמכם ככם שאינם נאמנים לומר לא עשינו כך וכך כגון אם באו שני עדים והעידו על שנים או אפילו על מאה שהרגו את הנפש או שחללו את השבת מאמינים לעדים להרגם ואין אנו מאמינים לאלו שאומרים שלא עשו כך וכך דאדם קרוב אצל עצמו ואינו מעיד על עצמו ה"נ אין מאמינים לאלו שיאמרו לא היינו עמכם שמעידים על עצמן אלא מאמינים למזימין המעידים על גופן ופטרינן אותו הפלוני ולא עוד אלא שהעדים המוזמין חייבין לשלם לאותו פלוני כפי מה שרצו לחייבו דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ורבתה התורה בפי' שחייבין לשלם ממון שהיו רוצים לחייבו לשלם דכתיב יד ביד וגו' ומקשינן כיון דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם יד ביד למה לי אלא לרבות דבר הניתן מיד ליד דהיינו תשלומין ולא נאמר כיון שיש עליהם חיוב מלקות משום לא תענה ברעך עד שקר לא נחייבם ממון קמ"ל יד ביד לחייבו ממון ולא מלקות ומשלמין הממון בין שניהם עכ"ל ז"ל. וכתב הרב אלפס ז"ל בפ' מרובה דף כ"ט דכל הזמה דמתניתין ומתניתא דאיירי בעדים זוממין לא איירי אלא בעדות על פה אבל בעדות בשטר לא אשכחן לה ראיה דאיירו בה דמילתא רחיקתא היא הלא תראה שלא פירשוה בירושלמי אלא בעדות על פה והאריך שם ע"ש:

משנה ה

איסטטית פי' ראשון שהביא רעז"ל הוא לרש"י ז"ל והפירוש השני הוא לרב אלפס והרמב"ם ז"ל. כלומר וכי יורה של אסטיס היא זו שכל הנוגע בה יצטבע מן הצבע והכא נמי איך אפשר שכל אלו הכיתות היו עומדין במקום פלוני וכי כולי עלמא גבייהו הוי קיימי אלא אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד כלומר לא נאמין אותה כת המזמת אלא על כת ראשונה בלבד ולכל הפירושים באו אחרים והזימום ר"ל שאחר שהוזמו העדים

הראשונים באו אחרים והעידו באותה עדות בעצמה והזימום השניים שהזימו לראשונים ועוד באה כת שלישית והעידו אותה עדות בעצמה והזימום אותם השנים שהזימו לכת הראשונה והשנייה וכן כל כת וכת שתבוא ותעיד על אותו פלוני שהרג את הנפש אותן השניים שהזימו לכת ראשונה עומדים כנגדם ומזימין אותם ואפילו מאה כיתות ואותם השניים מזימין אותם כולם יהרגו על פי אותם הב' ופליג ר' יהודא וקאמר דלא מקבלינן סהדותייהו רק לגבי כת ראשונה בלבד ודלא כפי' הראשונים שפירשו דהאי דקתני באו אחרים והזימום כגון דאתו סהדי ואיזימו להני דאוזימו לסהדי קמאי והדר אתו סהדי אחריני ואוזימו להני דאוזימו לסהדי קמאי וכן עד כמה זימני הני מוזמי להני והני מוזמי להני והאריך רב אלפס ז"ל והביא ראיה לפירוש האחרונים ודחה פירוש הראשונים ומתניתין נמי דייקא דקתני אפילו מאה כולם יהרגו ואי ס"ד דהני מוזמי להני והני מוזמי להני מאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עליה הזמה בלחוד ועוד ר' יהודה דקאמר אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד להההוא פירוש דקמאי היכי מתברר טעמא הלכך ליכא לפרושי אלא כדפרשינן ע"כ בקיצור מהרי"ף ז"ל וגם בעל המאור ז"ל כתב על פירוש הראשונים דלאו כלום הוא אלא שדחה קצת מדברי הרי"ף ז"ל אשר שם אבל הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות כתב באמת עיקר הפירוש כמו שפירשו הראשונים ז"ל שכך מצינו מפורש בתוספתא וכבר קיימתי את דבריהם ז"ל בפירוש השמועה וכו' ע"ש. וביד פ' עשרים דהלכות עדות סימן ה'. ובטור ח"מ סימן ל"ח:

ואינה נהרגת אלא. וכו' כצ"ל:

משנה ו

אין העדים זוממין נהרגין. פ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ב.) ובפי' רעז"ל צריך להגיה על פיהן ואח"כ הוזמו שהרי הצדוקים אומרים וכו' פי' מנין אנו לומדים שלא יהרגו עד שיגמר הדין ממעשה שהיה שהרי פעם אחת אמרו הצדוקים וכו' ומאותו הפלפול למדנו שאין נהרגין עד שיגמר הדין כך נ"ל לפרש הרי"א ז"ל:

שנאמר נפש בנפש. בעדים זוממין כתיב לא תחוס עיניך נפש בנפש רש"י ז"ל משמע מתוך פירושו ז"ל דצריך לגרוס במתניתין שנאמר נפש בנפש וכן בכולה מתניתין ואפשר להיות דגרסינן תחת כמו שאכתוב בסמוך בס"ד. ובטור ח"מ סימן ל"ח. וכתבו תוס' ז"ל בפ"ק דב"ק דף ה' דאפילו אם העידו על שור תם שהזיק אי העידו פלוני חייב לפלוני מנה דדינו בזבורית דעדים זוממין משלמין ממיטב מג"ש דתחת תחת ופי' רש"י ז"ל משור דכתיב ביה שור תחת השור והכא כתיב נפש בנפש דכמאן דכתיב תחת דמי מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו אף כאן מיטב. וגם מכאן משמע דגרסינן

נפש בנפש. אי נמי לאידך גיסא דאפשר דגרסינן תחת מן הטעם שכתב הוא עצמו ז"ל התם כיון דכתיב נפש בנפש כמאן דכתיב תחת דמי ואתה תבחר ולא אני:

משנה ז

אלא להקיש שלשה לשנים. בפ' גט פשוט (בבא בתרא דף ק"ס.) ונוסחא אחרינא יותר הגונה אלא להקיש שנים לשלשה מה שלשה וכו'. אלא שלא מצאתי כן בשום מקום. וגם הר"ר יהוסף ז"ל לא הגי' אלא להקיש מה שלשה מזמין את השנים אף שנים יְזַמּוּ את השלשה וכך נ"ל שהגיה הררי"א ז"ל יזמו היו"ד בשב"א והזי"ן בפת"ח והמ"ם דגושה. ועיין ג"כ במ"ש בסוף סי' ד' דפ"ק דגיטין:

עד שיהיו שלשתן זוממין. דלא תימא כיון שהוזמו השנים שהן עיקר העדות סגי קמ"ל דלא. ואיתא ברייתא קרובה ללשון מתני' פ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ח:)

ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. פי' דחד עדים מיותר הקשו התוס' ותימא אימא דעדים אתא לומר אפילו ד' ונמצא אחד מהם קרוב או פסול יותר מן השלשה דכתיבי בקרא אבל טפי מד' לא וי"ל כיון דכת אחת מזמת שתי כיתות הוא הדין מאה ע"כ. ובגמרא מוקי לה והוא שהעידה כל כת בתוך כדי דבור של סיומו של חברו אבל אם לאחר זמן העידו הרי הן כשתי כתות לכל דבר ואם הוזמו העדים הראשונים נהרגין אע"פ שלא הוזמו עדות האחרת כיון דיש הפסק בין זה לזה יותר מתוך כדי דבור:

רבי עקיבא אומר לא בא השלישי כו'. ואיתה בפ"ק דסנהדרין דף ט'. ופי' נמקי יוסף ז"ל ר' עקיבא אומר לא בא השלישי להקל עליו שהשלישי אינו יכול לומר כבר העידו השנים ונתקיים העדות בהם ושאפילו הוזם לא ישלם אלא אע"פ שלא היה צריך אם העיד תוך כדי דבור דינו להתחייב אם הוזם כיוצא באלו וריב"א מפרש [עיין בתוי"ט]:

על אחת כמה וכמה. וכו' עיין בתוי"ט מ"ש בשם רש"י. ונזכרו דברי ר"ש דמתניתין קודם דברי ר' עקיבא רבו או מפני שלשונו קרוב ללשון ת"ק או מפני שרוצה להאריך בדברי ר"ע כמו שנכתוב בסמוך בס"ד:

משנה ח

מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול. פ"ק דסנהדרין ובירושלמי פ' אלמנה נזונית ובתוס' פ' גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ב) ופי' נמקי יוסף ז"ל בד"א שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה ואפילו הם מאה בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר ואפילו התרו בהן ואמרו לאסהודי אתינן וכוונו הפסולים להעיד עם הכשרים אינן נפסלין הכשרים בשביל הפסולים ורבי פליג ואמר דלא שנא:

בזמן שהתרו בהן גילו את דעת העדים אם באו לראות להעיד כדמפרש בגמ' ואמרו לאסהודי אתינא ובכי האי אפילו בדיני ממונות פסול:

שלא התרו. בהן היינו דאתו למיחזי ולא לאסהודי אפילו בדיני נפשות לא פסילי וי"מ בזמן שהתרו בהם כשהתרו כל העדים בנידון ודאי להעיד באו והם כלם עדות אחת ומתבטלה בעדות הפסולים אבל אם לא התרו בהם או בדיני ממונות דלא שייך התראה יתברר על פי העדים אם הם עדות אחת או לא וכדאי' בגמ':

מה יעשו וכו' דא"כ מה יעשו והדין נותן שאין העדות פסולה דאי לא תימא הכי מה יעשו שני אחים ואחד שלישי עמהם שראו באחד וכו'. ואחד מן האחים לא הלך להעיד אלא לראות מה היה הדבר וכי מפני שהיה אחד מהם פסול בראיה תבטל העדות של השאר שכוונו להעיד עכ"ל ז"ל ושם בפ"ק דסנהדרין מוכח דמה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול הם דברי ר' עקיבא. ור' יוסי ורבי פליגי אליביה וכן משמע ג"כ ממה שכתבתי בפ' היו בודקין סימן ב' שהם סיום דברי ר' עקיבא ומשמע התם מדברי רש"י ז"ל דר' עקיבא לא פליג אר"ש אלא מוסיף על דבריו וצ"ע בתוס' אשר שם אם היו שונים במקום ר' יוסי ר' שמעון שכתבו שם דנמצא אחד מהם קרוב או פסול לר' שמעון תתקיים העדות בשאר ולר' עקיבא עדותן בטלה ורבינו שלמה לוריא ז"ל לא הגיה בו דבר וצריך לומר שרוצים לומר דלר"ש תתקיים העדות בשאר כדעת ר' יוסי. ובגמרא פריך לר' יוסי דאמר אף בשלא התרו שלא נתכוין להעיד הוא מציל את הנידון מפני קורבה א"כ הרוג נמי יציל את הנידון שהרי גם הוא ראה והוא קרוב אצל עצמו ומסיק דהאי קרא שעשאם לכולם כשנים במקיימי דבר הכתוב מדבר מדכתיב יקום דבר דהיינו העדים אבל לא בעושי דבר. וזו סוגיית הגמרא שכתבנו לעיל בסמוך בשם נמקי יוסף ז"ל אפסקא דבזמן שהתרו בהן בעי בגמרא היכי אמרינן להו בשלא התרו בנידון או בדיני ממונות דאין שם התראה והם רבים במה יתברר הדבר אם הוא עדות אחת ומתבטלת בעדות הקרובים או לא ומפ' רבא דהכי אמרינן להו למיתני אתיתו או לאסהודי אתיתו. אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אבל אי אמרי למיחזי אתו לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה דמה יעשו שני אחים שראו עם שלישי בשוק באחד שהרג את הנפש. אלא שתוס' ז"ל כתבו דהיכי אמרינן להו קאי אדיני ממונות דאדיני נפשות לא קאי היכי אמרינן וכו' דניחזי אנן אם התרו בו הקרוב והפסול אם לאו אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה ע"כ. עוד כתבו ז"ל לאסהודי אתיתו קשה דא"כ לא יהרג אדם לעולם דהקרובים יבאו ויאמרו לאסהודי אתינן ופי' רבינו חיים כהן ז"ל דאמרינן לעדים כשרים לאסהודי אתיתו עם הפסולין או למיחזי אתיתו בלא הפסולין ואי אמרי הכשרים

למיחזי אתינן בלא הפסולין אז לא הוי עדותם בטלה אפילו אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול אבל אי אמרי לאסהודי אתינן עם הפסולים הוי עדות בטלה עכ"ל ז"ל וכתוב בנמקי יוסף ז"ל דפי' ר"ת ז"ל דוקא שהעידו כבר בב"ד והרמ"ה ז"ל כתב דהא דאמרינן אי למיחזי אתו עדותם כשרה דוקא דלא אסהידו בהדי הדדי בב"ד בתוך כדי דבור אבל אם העידו כל אחד בתוך כדי דבור של חברו עדותן בטלה דעיקר עדות בשעת הבאה היא ע"כ. עוד כתוב בנמקי יוסף בפ' זה בורר דף רע"ו [*) באלפסין החדשים דפוס ראם הוא בדף ז' ע"א וע"ש שכתוב להיפוך ממה שכתב כאן המחבר וגם בתשובה להרי"ף איני חולק כמ"ש המחבר רק צ"ל מחלק ע"ש.] בשם בעל מתיבות דכי קתני נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן פסולה לגמרי קאמר ואפילו שבועה לא משבעינן ליה אפומא דכשר דאי לא תימא הכי אף שלשה דקתני עדותן בטלה למאי הא איכא תרי אבל בתשובה להריף ז"ל נראה שחולק על זה ע"כ בקיצור מופלג וע"ש. וביד פ"ה דהלכות עדות סימן ג' ד' ור"פ עשרים. ובטור ח"מ סי' ל"ו ל"ח:

מה יעשו שני אחים כאחת שראו שהרג זה את הנפש. כך הגיה הרי"א ז"ל וכתב ס"א כאחד בדלית:

משנה ט

היו שנים רואין אותו מחלון זה וכו'. פי' היו שני עדים רואים לאחד הורג נפש מחלון וכו' ואחד מתרה וראו נמי אחד מתרה בהורג באמצע שני החלונות הרי אלו עדות אחת לענין זה שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול שבטל כל העדות ואינם נזומין עד שיזומו כולם לפיכך אם נמצאת כת אחת מהם זוממת כוון שהם שתי עדיות הוא והן נהרגין ההורג נהרג בעדות כת שניה שלא הוזמה והכת שהוזמה נמי נהרגת על פי המזימין:

והשניה פטורה. אם הוזמה הכת שניה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג ההורג על פיהם שוב אין נהרגין דקיימא לן לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה וה"מ דבעינן רואין זה את זה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות קיימא לן כר' יהושע בן קרחא דאפילו הלואה אחר הלואה מצטרכי כגון זה אומר בפני הלוהו מנה וזה אומר בפני הלוהו מנה וזה לא ראה של זה דמ"מ תרויהו מסהדי דחייב ליה חד מנא כדאיתא בשלהי פרק זה בורר כ"ש כשראו שניהם ההלואה ביחד זה מחלון זה וזה מחלון זה נמקי יוסף ז"ל. ובגמרא אמר רב נחמן עדות מיוחדת פי' כגון שראו ההלואה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ולא היו רואין זה את זה כשרים בדיני ממונות דכתיב לא יומת על פי עד אחד מאי עד אחד אלימא עד אחד ממש מרישא דקרא שמעינן לה על פי שנים עדים יקום דבר אלא מאי עד אחד אחד ובדיני נפשות

היא דלא מפני שצריכין כל העדים שיראו עושי העבירה כאחד אבל בדיני ממונות אע"פ שראו זה אחר זה מצטרפין ומהכא יליף לה ר' יהושע בן קרחא. וכתבו תוס' ז"ל היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים מחלון זה ולא גרסינן במתניתין אחד בחלון זה וכו':
ואחד מתרה בו באמצע. עיין בתוי"ט וכן נראה שפירש נמקי יוסף ז"ל כמו שאכתוב בסמוך:
הרי אלו עדות אחת. שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות כולם בטלה וכן שאם נמצאת כת אחת מהם זוממת אין נהרגין עד שיוזמו כולם ובטלה נמי עדות כולם בהזמת אחת מהם דהזמה הוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול:
ר' יוסי אומר לעולם אינו נהרג. עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו פליג את"ק דאמר ואחד מתרה בו באמצע דמשמע דלא בעינן שאותן המעידין עליו בב"ד יתרו בו אלא אדם אחר אם התרה בו יהרג:
שנאמר על פי שנים עדים. ובגמרא פריך ומי אית ליה לר' יוסי התראה כלל והתנן ר' יוסי אומר השונא שאמר בשוגג הרגתי נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה ומשני ההיא ר' יוסי בר' יהודה היא [הגה"ה זהו דלא כמהרי"א ז"ל שהגיה במשנה ר' יוסי בר' יהודה] דשמעי' ליה בברייתא דאמר חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד:
מפי תורגמן. שמא יחליף התורגמן בלשון העדות ועוד כששמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם נמקי יוסף ז"ל וכתב הרי"א ז"ל ס"א כמפי התורגמן. וכתוב בספר מישרים נתיב ב' חלק שני שלא יהו שומעין מפי התורגמן אלא א"כ מבין הדיין לשון העד אפילו אינו יכול להשיבו ע"כ. וכך הוא מעשה הכא בגמרא דרבא אוקים תורגמן להנהו תרי לעוזי דאתו לקמיה לדינא משום דהוא מידע הוה ידע מאי דהוו אמרי הני תרי לעוזי בסהדותייהו אלא לאהדורי הוא דלא הוה ידע למיהדר. ולדעת הירושלמי שהביא הר"נ ז"ל ר"פ שבועת העדות בדף שט"ו ע"א מתני' דוקא בעדים והאי מעשה מיירי בעדים אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל אע"ג דמתניתין מעל פי שנים עדים דרשי' ליה ס"ל ז"ל הכי מדאמרי' דהנהו לעוזי דאוקי רבא מתורגמנא בינייהו ע"כ בקיצור מלשון הר"ן ז"ל שם. וביד פכ"א דהלכות סנהדרין סימן א' וברפ"ד דהלכות עדות. ובטור ח"מ סימן י"ז וסימן כ"ח:

משנה י

כל מקום וכו' פ' כל הגט (גיטין דף כ"ח) ודף כ"ט ובפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מ"ה:)

סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל. פ"ק דסנהדרין דף י"ד ובודאי שאין סומכין בח"ל אלא ה"פ שכל הנסמך בארץ ראוי לשפוט אפילו בחוצה לארץ. ובגמרא בברייתא מפיק לה מקרא דכתיב והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובח"ל א"כ מה ת"ל בשעריך גבי שופטים ללמד לך בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובח"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר:
ההורגה אחד בשבוע נקראת חבלנית. י"ס דגרסי מחבלנית:
ר' אלעזר בן עזריה אומר אחר לשבעים שנה. וביד פ"ד דהלכות סנהדרין סימן י"ב ובפי"ג סימן ז' ח' ובפי"ד סימן י' י"ד:

פרק ב

משנה א

ס"א פרק י"ג וקאי אסנהדרין:
משלשל בחבית וכו' ועיין בתוס' דבגמרא בפירקין דף ט' ע"ב וברש"י ז"ל אשר שם:
היה מעגל במעגילה פי' כמנהג ארץ ישראל שלוקחין אבן גדולה ומוליכין אותה על הגג הנה והנה כדי להחליק את הגג שלא ירדו הגשמים לבית ופעמים דוחפים אותה לפניו ופעמים מושכין אותה אליו הר"ר יהוסף ז"ל:
היה מושך במעגילה תוס' פרק הנשרפין (סנהדרין דף ע"ז) ופי' רש"י ז"ל ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ומעגילה חתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד ודוחפה לצד השפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר והטיט מתמרח ומחליק:
היה עולה בסולם ובספר הפרפראות פרשת שופטים ושלשת ב' במסורת דין ושלשת תרד מאד רמז למה שאמרו דרך ירידה גולה דרך עלייה אינה גולה וזהו תרד שהרגו דרך' ירידה אז ושלשה שילך לערי מקלט ע"כ:
זה הכלל כל שבדרך הורדתו גולה ושלא בדרך הורדתו אינה גולה כצ"ל. וכך הגיה הרי"א ז"ל. כל לאתויי אפילו ירידה שהיא לצורך עליה אינו גולה דמרבינן ליה מקרא דכתיב או השליך עליו לפטורא לדעת הרמב"ם ז"ל כיצד היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחת רגליו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות שעסיקתו לעלות חשבינן לה דרך עליה והשליכה שנפלה מפני שהיה דוחקה הוי ירידה שהיא לצורך עלי' ופטור עליה אבל רש"י ז"ל מפרש דמרבינן לה לחיובא וגולה והרמב"ם ז"ל בפ' ששי דהלכות רוצח השמיט בבא דהיה מושך במעגילה וכתב הכסף משנה דלא ידע למה ומ"מ נלמד הוא משאר דינים ע"כ וז"ל הרמב"ם ז"ל מי שהיה דולה את החבית להעלות לגג ונפסק החבל

ונפלה על חברו או שהיה עולה בסולם ונפל על חברו והרגו פטור מן הגלות שזה כמו אנוס הוא שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה על חברו והרגתהו היה יורד בסולם ונפל על חברו היה מעגל במעגילה ונפלה על חברו גולה שנאמר ויפל עליו וימת שיפול דרך נפילה שהרי דרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק ודבר קרוב הוא להיות שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה והואיל ולא זרז עצמו ותקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה וכן כל כיוצא בזה ע"כ. ובערוך בערך מת בפ' אלו נערות בגמרא הבא על בתו אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה פי' דרך עליה לא ניתנה שגגתה לכפרה שפטור מגלות דלא סגי ליה מיתות קלות היכא דהרגו דרך ירידה דניתנה שגגתה לכפרה וחייב גלות גלות מכפרת עליו ע"כ:

נשמט ברזל מקתו בערוך הביאו בערך קנת נשמט ברזל מקנתו והרג וכו':

מן העץ המתבקע רבי אומר גולה דס"ל ונשל הברזל מן העץ זהו עץ המתבקע לא ענו שהוא תקוע בו שהרי לא אמר קרא ונשל הברזל מעצו ועוד נאמר עץ למעלה לכרות העץ ונאמר עץ למטה הברזל מן העץ מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע והוי ונשל לרבי כמו ונישל פי' והשיל מן העץ המתבקע ורבנן סברי ונשל קרינן שהברזל עצמו נשל מעל עצו. ומ"מ לשון הגמרא על מימרת רב פפא דחוק קצת. וגרסינן בפירקין ובס"פ כיצד הרגל נתכוין לזרוק שנים וזרק ד' לענין גלות פטור דכתיב אשר לא צדה ופי' רש"י ז"ל בלשון שני פטור מגלות דהכי משמע שלא צדה שלא נתכוין לצוד ולזרוק אצלו ינוס פרט לזה שצד ע"כ והקשו שם תוס' ותימא דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט ברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי ואמאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שתים וזרק ד' שנתכוין לבקע עצים שלפניו והלך למרחוק ע"כ. וביד פ' ששי דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן י"ב י"ג ט"ו. ושם כתב הכסף משנה דנראה שרבינו ז"ל מפרש מן העץ המתבקע אנשמט ברזל דרישא קאי ודלא כרש"י ז"ל שפירש מן העץ המתבקע יצא קיסם וניתז למרחוק והרג ע"כ:

משנה ב

הזורק אבן וכו' פרק המניח (בבא קמא דף ל"ב) ותוס' ריש פירקין. בפי' רעז"ל צריך להגיה וזמנין דמקרי אינש ויתיב בה ביום מש"ה גולה וכו' פי' ופושע לא הוי דהא אינה עשייה ליפנות ביום ואונס גמור נמי לא הוי למיפטריה מגלות דהא איכא דמקרי ויתיב:

ר' אליעזר בן יעקב אומר וכו' פ' המניח (בבא קמא דף ל"ג) ולפי פסק הרי"ף ז"ל פטור מגלות ואפי' מד' דברים פטור אם הוזק וכ"ש מבשת כיון דלא ידע ביה בניזק כלל:

והוציא הלה ס"א הלז בזי"ן:
את ראשו כגון דרך חלון וקבלה פטור דכתיב ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו ומאי דקשה אהא מקרא דוהשיגה ידו ומצא כדי גאולתו כתבתיו בפ' בתרא דערכין. [וע' בתוי"ט]:
הוציא הלה את ראשו וקבלה ה"ז פטור י"מ פטור מד' דברים דאנוס הוא שלא ידע שיוציא זה ראשו אבל חייב בנזק אע"ג דאנוס הוא דהתורה רבתה בנזק אונס כרצון וי"א דפטור לגמרי ואפילו מנזק דאע"ג דשאר אונס חייב בנזק הכא פטריה רחמנא דכתביה גבי גלות ומצא פרט לממציא את עצמו וס"ל דגזרת הכתוב הוא דמיעטו לגמרי אפילו מנזק ע"כ מן הטור עם בית יוסף ודעת ראשונה היא לרב בעל הטור ז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל פירשו פטור לגמרי כדכתיבנא:
זרק את האבן לחצרו תוס' פ' המניח (בבא קמא דף ל"ב.) ס"א לתוך חצר כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:
מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות יצא וכו' כך מצאתי מוגה. ומלת ולמזיק מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא וכו' כך מצאתי מוגה. ונראה שכך מגיה ג"כ רש"ל ז"ל. בפי' רעז"ל מה חטבת עצים רשות דאי בעי עייל לחטוב ואי בעי לא עייל ע"כ. אמר המלקט אבל חטבת עצים דסוכה או דמערכה לא סגי דלא עייל וא"כ קרא ודאי לאו בחטבה דמצוה מיירי. וכתב הרי"א ז"ל ס"א ושליח בוי"ו. ובספר הפרפראות בפ' ואתחנן ואת גולן בבשן מלא וי"ו לומר ששששה אינם גולין כגון אב המכה לבנו והרב לתלמיד וכו' כדאיתא במסכת מכות ע"כ נראה לענ"ד שמונה בכלל השלשה דבמתני' דבסמוך גר תושב וסומא ושונא אע"ג דאית בהו פלוגתא:

משנה ג

והבן גולה ע"י האב אם הרגו אבל אם עשה חבורה לא ולא אמרינן כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי:
חוץ מעל ידי גר תושב שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג ואם ישראל הרגו אינו גולה על ידו רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פירש אבל כשהרג ישראל לגר תושב יגלה ישראל. ועיין ביד פ"ה דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ג' ה' בכסף משנה ובפרק ששי סימן י' י"א י"ד: ורש"ל ז"ל נראה שמחק מלות מעל ידי וגריס חוץ מגר תושב. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: וראיתי שכתב הר"ר יהוסף ז"ל אלא ע"י גר תושב ברוב הספרים ל"ג מלות אלא וגם מחק מלות זה הכלל:

הסומא אינה גולה דברי ר' יהודה דכתיב בלא ראות פרט לסומא דהא כתיב ואשר יבא את רעהו ביער ומשמע אפילו סומא אתא בלא ראות מיעטיה ור"מ סבר בבלי דעת למעט בלא ראות למעט אין מיעוט אתר מיעוט אלא לרבות ור' יהודה בעי בבלי דעת למעט נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם ור"מ סבר מתכוון שמעינן נמי משגגה. ומשמע קצת מן הירושלמי דלא גרסינן במתניתין דברי ר' יהודה דגרסי' התם א"ר בא מאן תנא סימא ר' יהודה דר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה דתנינן תמן במגלה בפ' הקורא עומד ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע הא אם ראה פורס. ושניהם מקרא אחד דרשו בלא ראות ר"מ אומר לרבות את הסומא ר' יהודה אומר פרט לסומא מחלפיה שיטתיה דר' מאיר תמן הוא אומר פרט (הגהה צריך עיון לעניות דעתי) וכאן הוא אומר לרבות א"ר חנינא בריה דר' הלל ביושב בבית אפל היא מתניתא כך אנו אומרים היושב בבית אפל לא יפרוס על שמע ברם הכא בלא ראות לרבות את הסומא מה מקיימין רבנן בלא ראות להביא את המכה בלילה ע"כ אבל מן הירושלמי דבפ' הקורא עומד משמע דגרסינן דברי ר' יהודה דגרסי' התם תמן תנינן הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה וכו' ועיין במ"ש שם פ' הקורא עומד סימן וי"ו:

השונא אינו גולה וכו' גמרא והא לא אתרו ביה מתני' ר' יוסי ב"ר יהודה היא דתניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וקשה לי אני הדיוט אי ר' יוסי ב"ר יהודה תנן בהדיא במתניתין מאי קאמר מתני' ר' יוסי ב"ר יהידה היא ונראה דמשמע דל"ג במתני' רק ר' יוסי אומר השונא נהרג וכן משמע מההיא סוגיא שכתבתי לעיל ספ"ק ואי גרסינן ר' יוסי ב"ר יהודה בהדיא וכמו שהוא ג"כ בפי' הרמב"ם ור"ע ז"ל אפשר לי לומר דהכי נמי קאמר תלמודא מאי קפרכת לי והא לא אתרו ביה הא קחזית דמתני' ר' יוסי ב"ר יהודה ואיהו ס"ל דחבר אינו צריך התראה וכו' ואזיל לטעמיה:

השונא נהרג וכו' תוס' פ"ק דסנהדרין דף ט':

מפני שהוא כמועד כמותרה עליו ועובר על ההתראה דודאי לדעת הרגו רש"י ז"ל:

ר' שמעון אומר יש שונא גולה. בברייתא מפ' כיצד אמר ר"ש יש שונא גולה אם נפסק החבל ונפל עליו דאין לומר בא לדעת זה גולה דהוי דומיא דנשמט הברזל מקתו ויש שונא שאינו גולה אם נשמט החבל מידו ונפל עליו אינו גולה שיש לומר לדעת עשה דהוי דומיא דמן העץ המתבקע שאין נשאר בידו כלום ובגמ' פריך ברייתא אחרינא דר"ש אהא ומשני לה ע"ש:

משנה ד

עד שלא נבחרו שלש שבארץ כנען היינו כל י"ד שנה שכבשו וחלקו ואח"כ הבדילן יהושע לא היו שלש שהבדיל משה בעבר הירדן קולטות. וביד שם פ"ח סימן ג' ולשונו שם סימן ט'. כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנאמר ועליהם תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישן הכתוב כולן זו לזו לקלוט ע"כ אלא משום חלוק שכתב רעז"ל שיש בין שש ערי מקלט לארבעים ושתים עיר מש"ה לא תני במתני' אלא ששה בלבד הכי משני לה אביו בגמרא ונלע"ד דהא דלא משני דרוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים נותן שכר לבעל הבית וכמו שכתבה הרמב"ם ז"ל שם פ"ח משום דפלוגתא היא בסוף פירקין בין ר"מ ור' יהודה אלא דהלכה כר' יהודה:

משנה ה

ומכוונות היו להם דרכים וכו' כך צ"ל: וְשִׁלַּשְׁתָּ שיהיו משולשים שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון. ויהושע הבדיל שלש ערים בכל ארץ כנען שהם עשרת השבטים משום דלא שכיחי רוצחים כולי האי אבל בגלעד שהיא עבר הירדן דשכיחי רוצחים טובא כדכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם הבדיל משה שלש ערים אע"ג דאין שם רק שני שבטים וחצי:

ומוסרין להם שני ת"ח אית דגרסי ומוסרין לו. וכתב הרי"א ז"ל וידברו אליו ס"א עליו:

אף הוא מדבר אית דלא גרסי מלת אף והכי משמע מפי' הרמב"ם ורעז"ל:

על ידי עצמו שנאמר וזה דבר הרוצח בברייתא א"ל חכמים לר' מאיר הרבה שליחות עושה פי' דברים שהינם נעשין ע"י האדם נעשין ומתקבלין ע"י הרבה שלוחין. ובערוך בערך רב פי' דרוצה לומר שיותר מועיל דבור שני ת"ח שהן שלוחי ב"ד מדברי רוצח ע"כ והכל עולה לטעם אחד. וביד פ"ה דהלכו' רוצח ושמירת נפש סימן ח' ובפ"ח סימן ז':

משנה ו

בתחלה ובגמ' בברייתא מסיים בה ר' יוסי ב"ר יהודה גופיה מי שנתחייב מיתה הרגוהו שנאמר ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו שנאמר והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וכתב הר"ר יהוסף ז"ל ס"א ל"ג ב"ר יהודה. וגם מחק מלות בבית דין. ופליג רבי אר' יוסי ב"ר יהודה ואמר מעצמן הן [גולין] כסבורין הן אחד שוגג ואחד מזיד קולטות והם אינם יודעים שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות פי' רש"י ז"ל רבי אומר לא אמר הכתוב

שיגלה אלא הוא טועה וגולה ולימדך הכתוב שיקחוהו משם ויהרגוהו ע"כ: וביד שם פ"ה סי' ז' הביא דברי ר' יוסי ב"ר יהודה אע"ג דקיימא לן הלכה כרבי מחברו נראה הטעם הואיל ולא נשנו דברי רבי במשנה ועוד דפשטיה דקרא מסייע ליה לר' יוסי ב"ר יהודה:

אחד משוח וכו' ביד שם פ' ז' סימן ט' י"א. ובספר הפרפראות בפ' מסעי שלש פעמים כהן גדול בפרשה לומר אחד כהן גדול שנמשח ואחד מרובה בגדים ואחד כ"ג שעבר כולם משיבין הרוצח במיתתם ע"כ:

משוח בשמן המשחה הם כהנים גדולים שהיו עד יאשיהו:

מרובה בבגדים שאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה בימי יאשיהו לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבישת שמנה בגדים:

שעבר ממשיחותו שאירע פסול בכהן גדול ושימש זה תחתיו וכשנתרפא כ"ג חזר לעבודתו ועבר זה ממשיחותו:

משוח מלחמה כהן המשיח לומר במלחמה צרכי המלחמה אל ירך לבבכם וכל הענין עכ"ל רש"י ז"ל:

ואחד שעבר ממשיחותו מחזירין את הרוצח ר' יהודה אומר וכו' כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:

כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. גמ' טעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי והכתיב כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא אמר ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להם לבקש רחמים על בני דורן ולא בקשו הלכך לא קללת חנם היא ואיכא דאמרי כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו טעמא דמצלי הא לא מצלי מייתי מאי ה"ל למעבד הכא אמרי טוביא חטא וזיגוד מנגיד התם אמרי שכם נסיב ומבגאי גזור אמר ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להם לבקש רחמים על בני דורן ולא בקשו:

משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה. הרי"א ז"ל הגיה נגמר ומחק המם והשין. ואביי מפרש טעמא בגמרא ומה מי שגלה כבר יוצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה דהא לאו גלות מכפרת אלא מיתת כהן הוא דמכפרת:

חוזר במיתתו של שני מפ' טעמא רב כהנא בגמרא דאמר קרא וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש וכי הוא משח אותו אלא זה שנמשח בימיו והכהן הלז נענש משום שהיה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא בקש אבל אם לא פשע שכבר בקש רחמים הכתיב כצפור לנוד כדרור לעוף וגומר. ספרי עד מות הכהן הגדול ר"מ אומר רוצח מקצר ימיו של אדם וכ"ג מאריך ימיו של אדם אינו בדין שיהא מי שמקצר ימיו עומד לפני המאריך רבי אומר רוצח מטמא את הארץ ומסלק את השכינה

וכ"ג גורם לשכינה שתשרה על הארץ ד"א לפי שהיה לו לכ"ג להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל ע"כ:

משנה ז

נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ההורג כ"ג וכו' כך הגי' הר"ר יהוסף ז"ל תוס' ס"פ בא לו. ובגמרא בסנהדרין ר"פ כה"ג:

שם תהא מיתתו גמרא אמר ר' אבהו דוקא רוצח דגלי בי' קרא נקבר שם אבל שאר בני אדם אפילו הלוים שהערים שלהם אם לא רצחו אין קוברין אותם שם בערי מקלט דאמר קרא ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה:

כך תחומה קולט אבל לשבת לדור בתחומה פי' תחת מחילה ומערה קאמר בברייתא דלא דאמר קרא וישב בה בה ולא בתחומה אבל לקליטה אפילו בתחומה:

ר' יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם בגמרא בברייתא מפרש טעמא דרי יוסי הגלילי דאמר קרא ורצח גואל הדם דאיכא לפרושי לשון צווי כמו ועשה בצלאל מדלא כתיב אם ירצח ור"ע סבר איכא לפרושי לשון רשות כמו ועשה ה' להם מדלא כתיב ירצח ואיכא תנא ואמורא בגמרא דס"ל רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו ומפרש טעמא מקרא בברייתא והתנא הוא ר' אליעזר ורב הוא האמורא דס"ל כותיה. וביד בפ"ה דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן י':

וכל אדם אין חייבין עליו גרסינן וכן הוא שם ביד ג"כ. ור"ש לוריא ז"ל מחק מלות אין ונלע"ד שזהו החלוק שיש בין גואל הדם לשאר כל אדם שגואל הדם יש לו רשות ואפילו בידי שמים אין כאן איסור אבל שאר כל אדם בידי אדם היא דאין חייבין אבל בידי שמים חייבין דוק. וגם תוס' י"ט כתב ונתן טעם לקיים גרסת הספרים דגרסינן מלת אין עיין שם:

הרג באותה העיר וכו' תוס' זבחים פ' פרת חטאת (זבחים דף קי"ז.) ובגמרא בעי מאי קראה דגולה משכונה לשכונה וכן בן לוי מנלן שאם גלה לפלכו שפלכו קולטו כדקתני בברייתא ומשני דאמר קרא כי בעיר מקלטו ישב וקרא יתירה היא דמצי למיכתב כי שם ישב אלא למדרש עיר שקלטתו כבר קולטתו. וביד שם פ"ז סימן ה' ח' י'. וספ"ח:

משנה ח

כיוצא בו וכו' אית דלא גרסי הכא מלות כי צא בו וכן בתוספתא דמכות פ' שני אין הבבא מתחלת אלא רוצח שגלה לעיר וכו'. וגם הרי"א ז"ל מחקו על כי רוב הספרים. וגם רש"י ז"ל מחקו מן המשנה והגיהו קודם מלת מתני' כאלו הוא מלשון הגמרא דקאמר עיר שקלטתו כבר כיוצא בו ואין טעם. אכן בפי בתרא דמסכת שביעית שפיר גרסינן כיוצא

בו דקאי אמאי דתני התם לעיל מינה ואפשר לומר דהכא תנא התנא לשון המורגל שם ואית דגרסי הכיוצא בו בסוף מתני' דלעיל ובן לוי גולה מעיר לעיר כיוצא בו פי' כיוצא בו דרוצח ישראל שגולה משכונה לשכונה זה הבן לוי שרצח ג"כ גולה מעיר לעיר ושמא כי זוהי כונת רש"ל ז"ל והמעתיקים טעו:

אעפ"כ אנו רוצים לכבדך יקבל מהם:

ומעלים היו שכר ללוים. פי' רוצחים הבאים ודרין שם צריכים להעלות מס וארנונא ללוים דלא תימא גזרת המלך על הלוים לעכב אותם בעירם תוס' ז"ל. ואיתא בירושלמי ס"פ בתרא דמסכת מעשר שני. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל מעלות היו שכר וכו' לא היו מעלות וכתב כן מצאתי. וס"א מעלות היו בירושלים שכר וכו'. בפי' רעז"ל ודוקא במ"ב עיר אבל בשש ערי מקלט כ"ע מודו שאין מעלה שכר לבעל הבית ע"כ. אמר המלקט דכתיב והיו לכם הערים למקלט לכם לכל צרכיכם ובמ"ב עיר כתיב ועליהם תתנו מ"ב עיר ר' יהודא סבר ועליהם תתנו כי הנך לקליטה ור"מ סבר ועליהם כי הנך ממש מה הנך לכל צרכיכם אף הני נמי לכל צרכיכם:

דברי ר"מ דכתיב ואל אחוזת אבותיו משמע אל כל חזקת אבותיו והאי קרא בעבד עברי כתיב וה"מ למכתב ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ולישתוק ישוב קרא יתירה מופנה לדון הימנו ג"ש נאמר כאן ישוב ונאמר ברוצח ישוב הרוצח מה שיבה דהתם לכל חזקת אבותיו אף שיבה דהכא נמי לכל חזקת אחוזת אבותיו וכה"ג פליגי ר"מ ור' יהודה בתורת כהנים ס"פ שני דפרשת בהר סיני גבי עבד עברי דנרצע שיוצא ביובל. בסוף פי' רעז"ל ואין הלכה כר' יהודה אמר המלקט הרמב"ם ז"ל פי' והלכה כר' יהודה בשני המאמרים. וביד שם פ"ז סימן ז' י"ג י"ד פסק ג"כ בהא כר' יהודה ובפ"ח סי' י'. ובפ"ג הלכות עבדים סימן ח' וידוע דר"מ ור' יהודא הלכה כר' יהודה:

פרק ג

משנה א

ס"א פרק ארבעה עשר וקאי אסנהדרין:

ואלו הן הלוקין פ' אלו נערות (כתובות דף ל"ב.) ואית דגרסי ואלו בויו אבל בבבלי וביר‌ושלמי בלי ויו וכן ברוב הנוסחאות וגם הר"ר יהוסף ז"ל מחק הויו. וכתבו תוס' ז"ל תנא ושייר טמא ששמש או שאכל תרומה בעל מום ששמש אונן מקריב מזיח חשן מכבה גחלת על גבי מערכתה אלא לא חשיב לאוי גרידי אלא באותן שיש בהן חדוש והא דקחשיב כריתות שאין בהם מיתת ב"ד לאשמועינן דאע"ג דאיכא כרת לוקין ואין צריך

למצוא בהן חדוש בהנך כריתות דקתני ובקונטרס דחק למצוא בהן חדוש. אלמנה לכ"ג נקט משום דבעי למיתני אלמנה וגרושה חייב עליה וכו' ע"כ:

הבא על אחותו וכו' כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתנו לענין מלקות ושום אחד מכל חייבי מיתות ב"ד לא הוזכר בה ללקות אם התרו בו למלקות ומתני' עקיבא אבל ר' ישמעאל סבר חייבי מיתות ב"ד נמי ישנם בכלל מלקות ויליף לה מקרא דכתיב אם לא תשמור לעשות את כל ודריש לזה ממלת כל ור' יצחק פליג עלייהו דאף חייבי כריתות אינם במלקות ארבעים דתניא ר' יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות. ועיין בירושלמי דרפ"ז דמסכת תרומות. ודר"פ אלו נערות. וביד פ"ח דהלכות איסורי ביאה סי' ז' ח':

אלמנה לכ"ג ביד שם פי"ז:

ממזרת ונתינה תוס' פ' הערל (יבמות דף ע"ט.) בפי' הרמב"ם ז"ל או לאזהרת כרת אין לוקין עליו וכתב עליו החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל נראה שזה טעות סופר דדוקא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו אבל לאו שניתן לאזהרת כרת כ"ע מודו שלוקין עליו ובלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד נמי פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא דלר' ישמעאל לוקין עליו ולר' עקיבא אין לוקין עליו והלכה כר' עקיבא כסתם מתני' דהכא והכי משמע מתחלת לשונו שכתב והחלק השני מחוייבי כריתות והחלק השלישי מחוייבי מיתה בידי אדם וכבר זכרנו שאלו השנים הם חייבי' מלקות משמע אלו השנים דוקא ולא דראשון שהוא מחוייבי מיתת ב"ד ע"כ. וראיתי שמחק הר"ר יהוסף ז"ל ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר וכתב אכן יש ס"א דגרסי ליה כמו בדפוס ונ"ל דטעמו הוא דלא היה מפסיק בין אלמנה וגרושה בדין זה ותו דבפ' הערל ביבמות נושא רבא ונותן בדבר זה אם לאו של לא תתחתן בם מדבר דוקא בגיותן או אפילו ביהדותן ואי גרסי' הכא ממזרת ונתינה פשיטא דמיירי אפילו ביהדות אבל אין להקשות למה לא שנה ממזרת לישראל וכן לפי מאי דסבר רבא דביהדות נמי אסורין למה לא שנה נתינה דאפשר לומר דתנא ושייר שהרי כמה וכמה דינים אחרים שייר כגון לאו של לא יהיה קדש או לאו של לא תבשל גדי בחלב אמו וכיוצא בזה לאוים רבים המפורשים בתורה כי לא שנה אלא חייבי כריתות ללמד שכל חייבי כריתות לוקין וקצת לאוין לחדש בם איזה חדוש כגון אלמנה וגרושה ונ"ל שהטעות בא מהרגל הלשון דגרסי' אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל וכו' בכמה מקומות כגון במסכת יבמות פ"ט ובכתובות פי"א וסוטה פ' רביעי עכ"ל ז"ל. ויש לטעות בהגהתו במתני' דבסמוך מלת וטמא שדומה שמחקה אך נ"ל שחזר וגרד המחק:

משנה ב

והבא אל המקדש טמא לאו כתיב ביה ולא יטמאו את מחניהם ועונש נמי כתיב ביה את מקדש ה' טמא ונכרתה. וטמא שאכל את הקדש עונש כתיב ביה בהדיא והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה ואזהרה דידיה לא כתיבא בהדיא ור' יוחנן יליף בג"ש כתיב הכא וטומאתו עליו וכתיב בבא אל המקדש טמא עוד טומאתו בו מה להלן עונש ואזהרה אף כאן עונש ואזהרה נותר כתיב ביה בפ' תצוה ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרת פגול נמי מהכא מדכתיב בקרא לעיל מיניה כי קדש הם כלומר מפני שהיא קדש שנפסל למדנו מכאן כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו ובפ' כל שעה (פסחים דף כ"ד) בתוס' הקשה הר"ר אליעזר ממיץ ז"ל אמאי לקי על פגול ונותר הא הוו לאו שבכללות ותירץ דגבי נותר שמפורש בהדיא דכתיב ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש לא חשיב לאו שבכללות ופגול נמי גמרינן עון עון מנותר ע"כ. ואזהרת טמא מקרא דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל. ומעשר שני שנטמא איירי הכא וכדפירש רעז"ל הכא ובמתני' דבסמוך:

כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב תוס' פ' הישן (סוכה דף כ"ד) ובפ' גיד הנשה (חולין דף צ"ו) והרא"ש שם דף קס"ט ובירושלמי פ"ג דשבועות:

וחכמים אומרים כזית ביד פ' עשירי דהלכות מאכלות אסורות סי' ב' ובפ' ששי דהלכות תרומות סי' ו' וברפ"ב דהלכות מעשר שני וכולה מתני' עד סוף סימן ב' רפי"ח דהלכות סנהדרין ורפי"ט:

באוכל נמלה כל שהוא נראה מדברי רש"י ז"ל דלא גרסינן כל שהוא שכתב באוכל נמלה גרסינן. אבל בפ' גיד הנשה אמתני' דהאוכל גיד הנשה כזית משמע דגריס לה. והביאוה תוס' ז"ל ג"כ שם בדף צ"ו ושם הקשו על דברי חכמים דס"ל דבעינן בריה דנשמה דהרי גיד הנשה ואבר מן החי דחשיבא בריה אע"ג דלית בהו נשמה וליכא למימר דכיון דאתו מבריית נשמה חשיב שפיר נשמה דהא נבילה לא חשיבא בריה אע"ג דאתי מבריית נשמה אלא על כרחך הטעם תלוי כל שאובד שמו כשנחתך הוי בריה אבל נבלה אפילו כשנחתכה אינה אובדת שמה שלפעמים קורין נבלה אפילו לחתיכה אחת ותרצו שם בדוחק ע"ש. ועוד הקשו שם וא"ת ור"ש דחשיב חטה בריה היאך תרומה עולה במאה ואחד הא אמרי' לקמן בגמרא דבריה לא בטלא גבי גיד וכי תימא דהתם היינו טעמא דכשנולד נולד האיסור עמו כמו גיד ושרץ ואבר מן החי ועופות טמאים אבל תרומה מותר עד שימרח אכתי ערלה וכלאי הכרם לא ליבטל עכ"ל ז"ל:

מפני שהיא כברייתה ביד פ' שני דהלכות מאכלות אסורות סימן כ"א:
אף חטה אחת כברייתה גמרא ר' ירמיה בשם ר"ש בן לקיש כמחלוקת בחטה כך מחלוקת בקמח דקסבר ר"ש בכל האיסורין כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על שגגת כרת והלכה למשה מסיני הוא. והא דקאמר להו במתניתין אף חטה אחת כברייתה לדבריהם קאמר לדידי אפילו קמח נמי אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה ורבנן ברית נשמה חשיבא בריה אבל חטה לא חשיבא. ואיתא בפ' שבועות שתים בתרא (שבועות דף כ"א.) בפי' רעז"ל צריך להגיה ומתו בו ולא במעילה ממיתה מעטיה ולא מאזהרה ע"כ. עוד בסוף כי' רעז"ל צריך להגיה שיש לה נשמה לבדה:

משנה ג

עד שלא קרא עליהם גרסינן וצריך למחוק מלת שֶׁם. וגם הרי"א מחקה ופשוט היא. בפי' רעז"ל וזו דברי ר"ע. אמר המלקט ור"ש נמי הכי ס"ל. עוד בפירושו ז"ל ואמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים. אמר המלקט דכתיב בהו הטנא מידך. בפי' הרמב"ם ז"ל כשאכל בכורים אחר שקרא עליהם אינו חייב מלקות לפי שהם נכסי כהן ע"כ. וכתב עליו החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל צ"ע מה טעם הוא שאם הוא מדבר בכהן שאכלם פשיטא שאינו לוקה שכיון שקרא עליהם כבר נעשית מצותן ומותרין לכל כהן ואם הוא מדבר בזר שאכלן ודאי שחייב מלקות כמו אוכל תרומה ואפילו שהם נכסי כהן לוקה ואין משלם שאין לך משלם ואינו לוקה אלא עדים זוממין וחובל בחברו. וי"ל שלעולם הוא מדבר בכהן שאכלם ומ"מ לכ"ע מצותן לכתחלה בעו קריאה והנחה ואם לא היתה כי אם אחת למר קריאה מעכבא ולמר הנחה מעכבא עכ"ל ז"ל:
אבל המותיר וכו' פ"ק דשבועות דף ג' ופי' שם רש"י ז"ל המותיר בטהור וכל שכן בטמא. וביד פ' שני דהלכות מעשר שני סימן ה' ובפ"ג דהלכות בכורים סימן ג' ד'. וראיתי שהגיה הרי"א ז"ל אבל המותיר והשובר בטמא ומחק מלת בטהור וכתב כן מצאתי בכל הספרים דל"ג בטהור ואפ"ה ר"ל בטהור דקאי אטהור שנזכר לפניו ע"כ:

משנה ד

הנוטל אם על בנים בפירקין דף ט"ז וקאמר עלה תנן התם אע"פ שהיא שנויה הכא בפירקין וא"ר יוחנן התם אין לנו אלא זאת ועוד אחרת פי' רש"י ז"ל כלומר דלרבנן משלח ואינו לוקה הא לא שלח לוקה ור' יוחנן בטלו ולא בטלו אית ליה בכל לא תעשה שניתק לעשה פי' בטל עשה שבה חייב לא בטל עשה שבה פטור ומשמע ליה משלח דקתני משלח לכשירצה ואינו לוקה ואימתי הוא לוקה כשיהרגנה ויבטל את העשה בידים והיינו דקאמר אנו אין לנו וכו' כלומר אע"ג דקתני מתני' זה הכלל דמשמע כל מצות לא

תעשה שיש בה קום עשה שוות לזו אין לנו בכולן שוה לזו שיהא פיטור המלקות תלוי בקיום העשה אלת בין קיים ובין לא קיים פטור אלא זו ועוד אחרת דמשכחת להו דלקי ע"י בטול העשה כגון השבת העבוט וכדמפרש רעז"ל ועיין תו בגמרא דפריך נמי מגזל ומפאה ומשני לה ומשמע דמסיק דועוד אחרת הוי נמי פאה דכתיב לא תכלה פאת שדך וכתיב לעני ולגר תעזב אותם ואיכא ביטול העשה כגון שטחן את החטים דתו לית ליה לקיומיה ליה לעשה שהרי קנאו בשנוי כדתניא דבעודן חטה הוא דחייב ליתן אבל אם טחנם לא ע"ש:

לוקה ואינו משלח וכו' לשון רעז"ל עד ואין זה לאו הניתק לעשה. אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פי' דר' יהודה סבר שלאו שניתק לעשה לוקין עליו. וביד בפי"ח דהלכות סנהדרין סימן ב'. ורש"י ז"ל היא שגורס בטלו ולא בטלו וכדכתיבנא דכל זמן שלא בטל העשה בידים אע"פ שהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיימו עדיין יש לו תקנה לתקן הלאו אבל לרב אלפס ז"ל דגריס בדברי ר' יוחנן קיימו ולא קיימו מיד כשהתרו בו ב"ד לתקן הלאו ולא תקן שוב אין לו תקנה לתקן אותו ולוקה:

זה הכלל כל מצוה בלא תעשה כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:

משנה ה

בפי' רעז"ל למדו בג"ש מקרחה קרחה מה בישראל על מת אף בכהנים על מת ע"כ. אמר המלקט ומה בכהנים חייב על כל קרחה וקרחה דהא כתיב לא יקרחה קרחה אף ישראל נמי ומה בכהנים חייב על הראש כבין העינים דהא בהדיא כתיב בראשם אף ישראל נמי. וכתב הרא"ש ז"ל והא דלא תנא בהדיא במתני' משום דלא מתני ליה קרח קרחה אחת על חמשה משום דבשריטה מרבי ליה מלנפש ובקרחת ליכא ריבויא ע"כ:

והמקיף פאת ראשו משום דבעי למימר הי נינהו פאתי הראש נקט ליה:

פאת ראשו סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשווה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וכן בפי' רעז"ל צריך להגיה בתחלת הלשון פאת ראשו משווה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וכו' ע"כ ופי' רבינו יהודה ב"ר נתן ז"ל בגמרא במקום רש"י ז"ל כי רש"י ז"ל כבר נתבקש בישיבה של מעלה לעיל מסוגיא זו קצת. ופי' הוא ריב"ב נתן ז"ל הנזכר דאחורי אזנו אין שיער כלום [עי' בתוי"ט]. בפי' רעז"ל דדוקא בזקן כתיב השחתה וכו' אבל בספר לקח טוב בפ' קדושים כחב ולא תשחית את פאת זקניך נ"ל לדרוש האי את מאי רבי לרבות פאות הראש שגם הם אינם אסורים אלא בגלוח שיש בו השחתה בתער ולא במספרים ע"כ:

פאת זקנו סוף זקנו ואיזהו סוף זקנו שבלת זקנו וכולהו חמש פאות דחשיב במתני' בכלל שבלת הם. ועיין בספר קרבן אהרן פ' ששי דפרשת קדושים:

שורט עושה חבורה בעצמו משום צער מתו:

השורט שריטה אחת על המת חייב הכא לאו דוקא נקט שריטה אלא משום דבעי לפליגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקט ליה נמי הכא וכמדומה דלא גרסי ליה רבינו יהודה בר נתן ז"ל. וכתב נמוקי יוסף ז"ל והשורט שריטה אחת ששורט בצפרני ידיו בפניו או בשאר בשרו או בכלי ופי' הרמ"ה ז"ל דחייב תרתי משום ושרט לנפש ומשום לא תתגורדו וגדידה ושריטה אחת היא דתרוייהו שייכי בין ביד בין בכלי ע"כ. ועיין בספר הלביש ד' י"ד סי' ק"פ סעי' ח'. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל כל מלות שריטה במתני' שירטה אבל מלות שריטות לא שלח בהן ידו:

שרט שריטה אחת וכו' ביד בהלכות עכו"ם פי"ב סי' י"ב:

חייב על כל אחת ואחת דכתיב ושרט לנפש דמצי למיכתב לנפש לא תשרטו במקום לנפש לא תתנו לשון אחר ושרט ויו רבוייא הוא ריב"ן ז"ל. ומתני' ר' יוסי היא דמחייב נמי על כל נפש ונפש ואף על פי שלא היתה שם אלא התראה אחת ובגמרא מפרש דמשכחת קרחה דחייב על כל אחת ואחת כגון דסך חמש אצבעותיו סם שמשיר את השיער ואותבינהו בבת אחת בחמש מקומות דהוו להו חמש קרחות ובחדא התראה וכיון דבבת אחת קעביד מאי חזית דחיילא התראה אהאי אצבע טפי מהאי אצבע והתראת ספק לא מחשבא דהתראה אכולהו אצבעות שדיא ומנחא ולאלתר מתברר לו אם חושש להתראתו אם לאו:

חייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן וכו' כך הגרסא ברוב הספרים וקשה לע"ד אמאי לא תני ועל הזקן חמשה שתים מכאן שתים מכאן וכו' כי היכי דתני ברישא חייב על הראש שתים והדר מפרש אחת מכאן ואחת מכאן אי ליתני לרישא כי סיפא בלי מלת שתים ברישא ונלע"ד דמשום דשתים של ראש הוו דבר הנראה לעינים היכן הם משום הכי פירש בהם שתים שהן אחת מכאן ואחת מכאן אבל גבי זקן שיש כמה פירושים בין המפרשים ז"ל היכן הם וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד לזה התנא בעצמו גזר אומר שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה ולא אמר חמשה שהייתי מפרש חמשה פאות שאניח לבד בכל מקום שהן יצאתי ידי חובתי וכל השאר יהיה מותר לכן לא תנא חמשה לומר לך שאפשר שיהיו יותר והתנא עצמו גוזר להחמיר בכל הפירושים שלא יגע בזקן כלל בשום מקום כך נלע"ד שאע"פ שהתנא ודאי לא היה מסתפק מ"מ ידע שיסתפקו בדבריו אע"פ שכך הם מקובלים מהר סיני ממשה רבינו

עליו השלום וגזר להחמיר במלה אחת קצרה דוק. אמנם אח"כ מצאתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ס"א חמשה והילך לשון הרא"ש ז"ל על הפירושים שרמזתי ועל הזקן שתים מכאן וכו' פי' רבינו חננאל ז"ל מקום חבור הלחי לצדעים הוי פאה אחת וכן מצד אחר ושני גבולי השפה אחת מימין השפה ואחת משמאלו ושבלת הזקן מתחת הרי חמש ורש"י ז"ל פירש מקום חבור הסנטר לעצם ואחת מימין הסנטר ואחת בשמאלו ושבלת הזקן באמצע הרי שלש וחבור הצדעים מכאן ומכאן הרי חמש וי"מ שעצם הלחי המחובר לצדעים הוא רחב. [הגה"ה הוא ג"כ פי' רש"י ז"ל ברפ"ק דשבועות ובחומש בפרשת קדושים וכן נראה שפירש הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחבורו פי"ב דהלכות עכו"ם. ורעז"ל הביא שני פירושים ושם נראה שיש טעות וכך צ"ל וחבור הצדעים מכאן ומכאן הרי חמש פי' אחר לחי העליון המחובר לצדעים ומה שכתוב בתוספת יום טוב שהלשון הראשון הוא מדברי הר"ו ז"ל שכתב כן בשם רש"י ז"ל איני מבין ואיני יודע היכן אכן ז"ל הכא בפירקין שתים מכאן בכל לחי יש שתי עצמות וכל עצם איקרי פאה ואחד מלמטה בשבלת הזקן למטה והוא עצם חמישי והוא פאה ע"כ ולא הזכיר לא שם רש"י ז"ל ולא שם זולתו אכן שם במפרש שעל רב אלפס ז"ל כתוב ורבנו זקני פי' מקום חבור הסנטר לעצם אחד מימין הסנטר שקורין מונטון ואחד משמאלו ושבלת הזקן באמצע הרי שלש וחבור הצדעים הרי חמש וגבולי השפה לא חשיב ע"כ ההגהה] ויש לו שתי פאות הרי ד' פאות במקים חבורן ואחת ושבלת הזקן ובפ' עשירי דנגעים תנן איזהו הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת וירא שמים יצא ידי כלם. ולא יעביר תער על כל זקנו ולא כאותם המניחים חוט בכל שהוא על הפאות כי לפעמים אינו מכוון כנגד הפאות עכ"ל ז"ל. וז"ל רבינו יהודה ב"ר נתן פרק ראשון של זקן היינו תחת האזן מקום שלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ושתי השבולות שבסנטר מקום חבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד נקרא פאה שכל אחד מהם לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין שתי השיבולות שבסנטר ופרק הוא בפני עצמו עכ"ל ז"ל. וכתבו תוס' ברפ"ק דשבועות דחייב שתים דקתני וכו' מיירי בהתראה אחת ובגלוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דבור דלא מצי למימר אשתליין דאי בכמה התראות לא הוה פליג ר' אליעזר לומר אם נטלן כלן כאחת אינו חייב אלא אחת ואע"ג דמצרכינן קרא הכא בגמרא להתחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה תרצו הם ז"ל דהכא לא צריך קרא דפאות מחלקות ור' אליעזר לית ליה מחלקות ע"כ. עוד כתבו שם דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער בהקפת הראש חייב אף במספריים כעין תער. עוד כתבו שם דמשחית ונשחת שניהם חייבים כמו מקיף

וניקף דשניהם חייבים כדילפינן מלא תקיפו לשון רבים וה"נ תניא בהדיא בתוספתא וכו' ע"ש. וביד פי"ב דהלכות עכו"ם סימן ז'. ואיתה בפ"ג מינים דף מ' ות"ק קאמר לה ור' אליעזר פליג עליה דסבר מלקט ורהיטני נמי גלוח עבדי פי' דבעינן גבי פאת זקן גלוח שיש בו השחתה דכתיב גבי כהנים ופאת זקנם לא יגלחו וגבי ישראל כתיב ולא תשחית את פאת זקנך וילפי' האי מהאי בג"ש דפאה פאה דבעינן גלוח שיש בו השחתה דהיינו תער דוקא לת"ק ור' אליעזר ס"ל דהשחתתן דהני נמי מיקרי גלות דדרך לגלח בהם. מלקט ללקט בו השערות הדקות ורהיטני הוא דוגמתו ועל שם שהוא רץ בגלוחו וקל נקרא כך כדמתרגמינן וירץ ורהט נמקי יוסף ז"ל או הוא הר"ן ז"ל כפי מה שכתוב בתוי"ט. אבל רש"י ז"ל פירש בפ"ק דקדושין דף ל"ה מלקט פליינא של מצחצחי חרבות שמחליקין בם את תיק הסייף רהיטני פליינא של עושי תריסין ע"כ. וראיתי שהגי' הר"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א ר' אלעזר אומר אם לקטו במלקט אפילו בריטני חייב עוד הגיה בשניהם ר' אלעזר בלתי יוד. וכתוב בספר לקח טוב פאת ראשכם פי' רש"י ז"ל זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו ונמצא היקף ראשו עגול סביב פי' שכל עיקרי השטר של הראש הן בסוף הראש בעיגול חוץ מן הצדעים שהן יורדין מכאן ומכאן ומעכבין את העיגול ולפיכך קרא הכתוב השחתת הצדעים הקפת הראש שנשאר כל ראשו מוקף סביב. ולא תשחית וכו'. וגלוח שיש בו השחתה דהיינו בתער אבל לא במספרים ופאות הזקן הם חמשה שתים מכאן ושתים מכאן ואחד למטה כמו שפרש"י ז"ל ושאר המפרשים שנחלקו בפירושן וחייב על כל פאה ופאה על הראש שתים ועל הזקן חמשה אפי' בבת אחת והתראה אחת ונ"ל דנפקא לן הכי מדכתיב פאת ראשכם פאת זקנך ולא כתיב פאות ראשכם פאות זקנכם אלא פאת בלשון יחיד וחייב על כל אחת ואחת ע"כ:

משנה ו

כתב ולא קִעֲקֵע. בנקודת חירק בקוף ושו"א בעי"ן וציר"י בקו"ף ופת"ח בעי"ן:

בדיו בכחול וכו'. תוס' פ' המביא תניין (גיטין דף כ'.) ועיין בספר קרבן אהרן פ' ששי דפרשת קדושים. וביד בהלכות עכו"ם פי"ב סימן י"א:

שיכתוב שָׂם הַשֵּׂם בפירוש רעז"ל צריך להגיה בגמ' מפרש דשם וכו'. ופירש בנמקי יוסף עד שיכתוב שם השם כלומר על אותה שריטה יכתוב את השם נמקי יוסף משמע דגרסי' מלת שם בנקודת קמץ וכן כתוב בתוי"ט. ומ"מ קשה ל"ל לא שָׂם ולא שֵׂם ואית דגרסי עד שיכתוב את השם וכן מצאתי שהגיה הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל:

משנה ז

אינו חייב אלא אחת. וז"ל נמקי יוסף ז"ל אינו חייב אלא אחת על אותו כוס ששתה סמוך להתראה בתוך כדי דבור אבל על האחרים לא לקי דיכול לומר שכחתי שהיה אסור אבל אם התרו בו על כל כוס וכוס חייב על כל אחת ואחת נמקי יוסף ז"ל. ואיתה למתני' בפ' עשרה יוחסין (קידושין דף ע"ז) ובפירקין דף כ' ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף פ"ב:)

משנה ח

היה מיטמא וכו' נזיר או כהן ועיין במ"ש במסכת נזיר פ"ג מינים:

היה לבוש. אית דגרסי לובש והכל אחד כמ"ש בפ' תפלת השחר גבי היה רכוב על החמור. וביד פ' עשירי דהלכות כלאים סימן ל' ובפ"ג דהלכות אבל סימן ד'. בפי' רעז"ל נראה שצריך להגיה דבגמרא קאמר תו דאפילו אינו פושט וכו' דשני החדושים איתנהו בגמרא והביאם הרמב"ם ז"ל גם בפי' המשנה. ואיתה להאי בבא דהיה לבוש בכלאים בתוס' פ' ידיעות דף י"ז:

משנה ט

יש חורש תלם. וכו' פ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ז.) ובירושלמי פ' עגלה ערופה:

וחייב עליו משום ח' לאוין. ובהא לא קא עסיק שיהא חורש בכמה שורים בכמה חמורים והרי נלקטין איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר ואלאו דכלאים קאי ללקט עליו כל איסורין שהוא יכול:

בשור ובחמור. פי' בקונטריס שור וחמור דקתני במתני' לאו דוקא דשור ושה נמי קאמר והא דנקט חמור משום לישנא דקרא דגבי כלאים כתיב שור וחמור וה"ה לכל שני מינים ולקי על החמור משום דהזיד במעילה באזהרה ור"י בעל התוס' דחה פי' רש"י ז"ל מכמה קושיות כמו שתמצאם כאן וגם שם פ' אלו עוברין חדא מינייהו מה שכתוב בתוס' יו"ט. וכלאי הכרם חשיב לתרי לאוי וכן משמע בהדיא מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם. ופי' ר"י דעל החמור אינו לוקה ויכול להיות שהוא חולין והן מוקדשין דקאמר לאו דוקא דליכא מוקדשין בחמור אלא בשור וליכא אלא שני לאוין בחורש בשור ובחמור אבל בכלאי הכרם איכא מלקות דמירי שהיה זרוע בכרם חטה ושעורה וחרצן וחיפה אותם בחרישה דקעביד תרתי חדא דקא זרע כלאי זרעים ועוד דזרע כלאי הכרם ע"כ והוא קרוב לפי' הרמב"ם ז"ל. והקשו תוס' ז"ל שם פ' אלו עוברין לפי' ר"י ז"ל קשה אמאי נקט שור וחמור בשור לחודיה ה"מ לאשכוחי כלאים בשור פסולי המוקדשין כדאמר ר' יצחק בפ' בתרא דמכות המנהיג בשור פסולי המוקדשין דלוקה משום דעשאו הכתוב שני גופים דאתקש לצבי ואיל או מטעם דחולין ומוקדשין מעורבין בו חולין שמותר לאכלו

חוץ לפתח עזרה ומוקדשין שאסור בעבודה ולפ"ה ניחא דליכא בפסולי המוקדשין לאו דמעילה ולפי' ר"י ז"ל י"ל דמשום דעיקר כלאים בשור ובחמור כתוב נקט שור וחמור ע"כ. ויש להסתפק אם רש"י ז"ל היה גורס שם מלת שביעית קודם ובכלאים בכרם:

בכלאים בכרם. ירושלמי דכלאים פ"ח א"ר ינאי המחפה בכלאים לוקה א"ל ר' יוחנן ולאו מתני' היא בכלאים בכרם ואיך אפשר כלאים ע"י חרישה והא לא תזרע כתיב לאו במחפה דדמי לזריעה והוה ר' ינאי מקלם לר יוחנן הזלים זהב מכיס וגו' גינה העשירים הבוטחים בעשרם ומתעסקים בסחורה בני אל ילוזו מעיניך תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח דמשום דר' ינאי לימד לו הדין של מחפה הבין ר' יוחנן טעמא של משנה ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל שם פרק אלו עוברין וחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה ע"כ. ותוס' ז"ל כתבו שם דלמאן דס"ל בפ"ק דמועד קטן דחורש בשביעית אינו לוקה מוקי הך דהכא בחורש ומחפה דמחפה חייב משום זורע ע"כ. ויש גורסים במתני' וכלאי הכרם ושביעית וכו' וטעות הוא בידן דהא תוס' שם פ' אלו עוברין סייעו לפירוש ר"י שפירש דחשיב תנא תרי לאוי חד משום כלאי זרעים וחד משום כלאי הכרם מדלא קתני בכלאי הכרם אלא בכלאים בכרם ע"ש. אלא שיש גורסים וכלאים בכרם בויו ויש בבית ויש בויו ובבית ובכלאים בכרם:

ויום טוב וכו' בגמרא פריך ולילקי נמי משום זורע ביום טוב דהא מחפה זורע הוא אלא שמעינן מינה דסבר תנא דידן אין חלוק מלאכות ביום טוב שאם עשה שתים שלש מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה שיש בה שתים אינו חייב אלא אחת ותנא ושייר לא משני דהא יש קתני ובגמ' פריך טובא וליחשוב וליחשוב ופריך נמי וליחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביום טוב דמגו דחיילא שבועה בחול חיילא נמי ביום טוב דהיינו איסור כולל ומסיק אלא האי תנא איסור כולל לית ליה ומדלא פריך וליחשוב קונם שלא אחרוש ביום טוב כענין ששנינו בפ' אין בין המודר קונם שדי שאיני חורש בה לעולם הכריח הר"ן ז"ל בפ' שבועות בתרא דף ש"י ע"ב דשמעינן מינה דאין נדרים חלים על קיום מצות לא תעשה אע"פ שחלים על דבר מצוה ודלא מרש"י ז"ל ע"ש. ואחרים אומרים שכיון שהנדרים חלים על דבר מצוה אף בקיום איסור לא תעשה חלים והכי מוכח בירושלמי וכו' עד וההיא דמכות הכריעו דהתם תנא ושייר טובא ודפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה יגדיל תורה ויאדיר הוא אבל לעולם נדרים חלים בקיום האיסור וכן דעת הרמב"ן ז"ל ע"כ בקיצור מופלג וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל וכהן ונזיר ואף בבית הטומאה:

אף לא הנזיר הוא השם. אף לא נזיר וכהן קאמר ולא דק רבינו יהודה ב"ר נתן ז"ל. ודלא כמאן דמגיה דגרסת המשנה אף לא כהן ונזיר וכן ג"כ בירושלמי ליתיה. ורעז"ל אפשר דלפירוש נקט כהן ונזיר:

משנה י

כמה מלקין אותו וכו'. עד סוף סי' י"ד ביד פי"ו דהלכות סנהדרין סימן ח' עד סוף הפרק ובפי"ז. ושם כתוב לפיכך אמרו חכמים שאפי' הבריא ביותר מכין אותו ל"ט שאם יוסיף לו אחת נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו ע"כ פי' שאפילו אם באולי יטעה החזן ויכהו מכה אחת יתירה עדין לא לקה רק מ' הכתובים בתורה א"כ ס"ל לרב ז"ל דכיון שלא נתפרשו בתורה ל"ט אלא מדרשא מדכתיב במספר ארבעים ולא כתיב ארבעים במספר מקרי הל"ט תקנת סופרים ולא מן התורה קיצור מן הכסף משנה:

משנה יא

אין אומדין אותו. וכו' פ"ק דסנהדרין דף י' ברייתא ובפ"ד מחוסרי' כפרה דף י"א. וראיתי שהגיה הררי"א ז"ל אין עומדין וכן מלות עמדוהו וכן מלת עוֹמֶד והפי' עין מתחלפת באלף גם האלף מתחלפת בעין:

ואמרו אינו יכול לקבל מ' פטור. דכיון דנתבזה בב"ד ולקה קצת סגי ליה בהכי אבל לא לקה אלא אמדוהו למ' וחזרו ואמרו אין יכול לקבל כלום לא מיפטר דאין רשאין לגרוע האומד אלא לוקה לאחר זמן וה"נ אם אמדוהו לשמנה עשר ומשלקו חזרו ואמרו יכול. עדיין לקבל מ' פטור משום דלקה אבל לא לקה רשאין להוסיף על אומד ראשון ריב"ן ז"ל והוא קיצור הגמרא דבגמרא דייק לקה אין לא לקה לא ורמינהי אמדוהו לקבל מ' וחזרו ואמרו אין יכול לקבל מ' פטור אמדוהו לקבל י"מ וחזרו ואמרוהו ואמרו יכול לקבל מ' פטור ומשני אמר רב ששת לא קשיא הא דאמדוהו ליומיה הא דאמדוהו ליומא אחרא או למחר ופי' הוא ריב"ן ז"ל מתניתין באמדוהו ליומיה לקבל מ' או י"ח והלכך כי חזרו ואמרו בו ביום אין יכול לקבל או יכול איגלאי מילתא למפרע דאומד שלהם לא היה כלום כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמדו שהרי זה לא נשתנה ולא הכחיש בשהות מועט כזה וי"ל דהם טעו באומד הלכך כי אמדו תחלה למ' וחזרו ואמרו בו ביום אינו יכול לקבל אם לקה מקצתם פוטרין אותו שהרי נתבזה ואם לא לקה הרי הוא כמו שלא אמדוהו כלל ועכשיו הוא דמעייני בדיני' ואמרו אינו יכול וממתינין לי עד שיבריא ויהיו אומדין אותו אומד הראוי לו וכן אמדו תחלה לי"ח ובו ביום חזרו ואמרו יכול לקבל מ' איגלאי מילתא דטעו באומד ראשון ואינו כלום והלכך אם לקה כבר כל הי"ח פוטרין אותו דכיון דיצא מב"ד כבר בזיון גדול לב"ד הוא להחזירו אבל לא לקה רשאין להוסיף

על אומד ראשון דאינו כלום ע"כ. אבל אמדוהו ליום אחר היינו דקתני בברייתא אתרי באבי דמתני' דפטור אפילו לא לקה כלל דודאי דביום אחר אפשר להשתנות ולהכחיש וודאי שיפה עיינו בדינו ע"כ בקיצור:

אמדוהו אומר אחד וכו'. בר"פ החובל ברייתא קרובה ללשון משנתנו:

ואם לאו דלא אמדוהו אומד אחד אלא ללאו אחד אמדוהו תחלה לוקה ומתרפא. ובגמרא רמי אמתניתין והתניא אין אומדין אומד אחד לשני לאוין ומוקי למתני' כשאמדוהו למ"ב דשלשה היתירים חשבינן להו אומד ללאו אחד כיון דראויות להשתלש אבל אם לא אמדוהו רק למ"א לא מלקינן ליה רק ל"ט משום לאו אחד ומתרפא וחוזר ולוקה ובהא מיתוקמא ברייתא:

משנה יב

חזן הכנסת אפשר לומר שהוא לשון ראיה וחזיון שרואה ומשגיח על צרכי בית הכנסת וכדאמרינן בעלמא יעקב אבינו חזנא דמתא הוא וכן ג"כ שליח צבור הנקרא בקצת מקומות חזן מהאי טעמא הוא וכדתנן בפ"ק דשבת באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקת קורין וכמו שכתבתי שם סימן ג'. וכן מצאתי שפירש ג"כ ר"ש לוריא ז"ל. ועיין עוד שם במה שפירש בכפולה אחת לשנים ושתים לארבע:

נפרמו עיין במשנה ה' פ"ק דסוטה:

מגלה את לבו שאינו מכהו על כסותו שנאמר והכהו ולא לכסותו הרמב"ם ז"ל פ' ט"ז מהלכות סנהדרין ומנאתיה בספרי פ' תצא מתוס' יום טוב. ואני ג"כ מצאתי בילקוט שם פרשה כי תצא ארבעים יכנו ולא על הקרקע יכנו ולא על כסותו ע"כ:

כפולה אחת לשנים ובגמרא כפולה אחת לשתים אמר רב חסדא א"ר יוחנן מנין לרצועה שהיא מוכפלת שנאמר והפילו ע"כ הדפוס שבגמרא ונראה דדריש והפילו והכפילו. וכן כתב בתוי"ט ג"כ שמצא בשם ירושלמי אל תקרי והפילו אלא והכפילו ע"כ אכן בירושלמי שלפני אין תלמוד. ורש"ל ז"ל הגיה בגמרא שחסרי לשון עוד ושכך צ"ל והא מיבעי ליה לגופיה אם כן ליכתוב קרא יטהו מאי והפילו ש"מ תרתי ע"כ. וכן תמצאנו כתו' בילקוט בדפוס ג"כ:

ושתי רצועות עולות ויורדות בה. כשהוא מגביה ידו ומוריד עולות ויורדות בה. ומצאתי כתוב זהו סוד שאנו לוקין ברצועות שור וחמור שור לכפר על מל"ת שנתחמם בעשייתם כי השור אפילו בתקופת טבת הוא חם. וחמור לכפר על עצלות קיום מ"ע וכן החמור אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה ע"כ. והוא מן החכם הרר"י גלנטי ז"ל:

משנה יג

ידה טפח מקל שתלויה בה ארכו טפח. ורצועה עצמה רחבה טפח ונוגעת עד פי כרסו שמשער כך שכשהוא מכה כלה ראשה של רצועה בפי כריסו בתחלת כריסו שהמכה עומד בצד המוכה ומכה אותו ברוחב גבו הלכך ארך הרצועה ברוחב כל גבו עד מקום שמתחיל שם הכרס ואע"ג דאמרן לעיל האבן נתונה לאחריו אעפ"כ היה הוא משלחף עצמו לצד צדו והיה מכה ברוחב ריב"ן ז"ל:

וראשה מגעת ס"א ומגעת:

פי כריסו הוא טבורו ולא כל האדם שוין הלכך בעי למיעבד ברציעה אבקתא דכי בעי מיקטר ביה וכי בעי מרפה בו כדי שתגיע לפי כרסו כדפי' רעז"ל:

שנאמר והפילו השופט ברוב [ספרים] ל"ג מלת השופט:

והמכה מכה בידו אחת בכל כחו. גמרא תנא כשהוא מגביה מגביה בשתי ידיו וכשהוא מכה מכה בידו אחת כי היכי דליתיה מרזיא פי' בכח. והגיה הרי"א ז"ל באחת ידו:

משנה יד

והקורא קורא אם לא תשמור. הא מיפשט פשוטא דבעי קרייה כדאמרי' (ביבמות) [בכריתות י"א] בקרת תהיה בקרייה תהא ולהכי קתני הכא והקורא ריב"ן ז"ל. בפי' רעז"ל והשלישי אומד על כל הכאה והכאה. אמר המלקט נראה לע"ד והשלישי אומר בריש צ"ל דאי גרסינן אומד בדלית היכן מצינו אמידה אחר שהתחילו להלקותו על כל הכאה והכאה ובהרמב"ם ז"ל ג"כ מצאתי בפירושו שכתוב ויאמר לו הכה כל זמן שמכה אם היה מספר ההכאות מספר הרבה יתעכב בקריאת שני הפסוקים האלה ואם הוא מספר מועט ימהר ויכוין כל מה שאפשר שישלים הקריאה כשתשלם ההכאה וחוזר לראש ע"כ. וכן כתב ג"כ בפי"ו דהלכות סנהדרין:

וחוזר לתחלת המקרא מיירי בשלא צמצם להשלים המקראות בסוף המלקות אבל לכתחלה צריך לצמצם כדכתיבנא:

ושמרתם את דברי הברית וגומ' וחותם והוא רחום יכפר עון וגו' וחוזר לתחלת המקרא כל זה מצאתי במשניות מוגהות שעבר עליו הקולמוס וכן במשנה שבירושלמי ליתיה אכן בתלמוד ירושלמי לא נמצא על הפרק הזה וגם בהרמב"ם ז"ל שם בהלכות סנהדרין ליתיה ותימה על רש"ל ז"ל ועל הרב בצלאל אשכנזי ז"ל שלא הגיהוהו. וגם בתוס' יום טוב כתוב כדברי. גם הרי"א ז"ל מחק וכתב לא מצאתי זה בכל הספרים:

ואם מת וכו' ר"פ החובל:

פטור מפני שמכהו ברשות כדתנן לעיל בפ' שני יצא האב המכה את בנו וכו' ושליח ב"ד:

הוסיף לו וכו' פ' המניח (בבא קמא דף ל"ב:)
נתקלקל בין ברעי בין במים פטור רבנן סברי אחד האיש ואחד האשה בין ברעי בין במים ורי יהודה סבר ברעי בין איש בין אשה ובמים דוקא אשה ור"מ פליג עלייהו בברייתא דבין איש בין אשה ברעי ולא במים:

משנה טו

כל חייבי כריתות וכו' פ"ק דמגילה דף ז' ותוס' פרק אותו ואת בנו (חולין דף פ'.) וביד שם בהלכות סנהדרין פי"ז סימן ז'. ובטור ח"מ סימן ל"ד:
דברי ר' חנינא בן גמליאל גמרא א"ר יוחנן חלוקים עליו חבריו על ר' חנינא בן גמליאל ואמרי דבי רב תנינא דחלוקים דהכי תנן בפ"ק דמגלה אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת ואי איתא דנפטרו מידי כריתתן אידי ואידי בידי אדם הוא רב נחמן אמר הא מני ר' יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא וכו' כדכתיבנא בראש פירקין ולהכי קאמר דזדון כרת דיום הכפורים בידי שמים ולא בידי אדם אבל מאן דס"ל דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לר' חנינא דנפטרו מידי כריתתן כיון שלקו רב אשי אמר אפילו תימא מתני' דמגלה רבנן היא דאמרי חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות מ' ואפ"ה ליכא למילף מינה שחלוקים על ר"ח דה"ק מתני' שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם וזה עיקר חומר זדונו בהכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר:
נוטל נפשו נ"א ניטלת נפשו עליה. ופסק הרב אלפסי ז"ל הלכה כר' חנינא בן גמליאל וכמו שפסק רב בגמרא וכן הוא ביד שם ספי"ז אבל כאן בפירושו ז"ל כתב ואין הלכה כר' חנינא:
על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אחד מת"ק דבמדת פורענות כתיב פוקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב ועושה חסד לאלפים ומתרגמינן לאלפי דרין ד' דורות כנגד אלפים דורות היינו אחד מחמש מאות מיעוט לאלפים אינו פחות משני אלפים וכ"ש אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות ריב"ן ז"ל:
רש"א ממקומו הוא למד כן דרכו של ר"ש לומר דה"נ אשכחן בברייתא דת"כ פרשת אחרי מות ומייתי לה בגמרא פ"ק דשבועות דף ז' ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע ורמזתיה שם בפ"ק דשבועות סימן ג'. ופי' נמוקי יוסף ז"ל ממקומו הוא למד כלומר אינך צריך ללמוד מקל וחומר לעשה מצוה שיוסיפו לו על חייו שהרי מגוף המקרא אתה למד שאפילו נמנע מעשות עבירה שיוסיפו לו חיים שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ומה עשה

והלא בעריות הוא עוסק שיפרוש מהם אלא האי אשר יעשה פרישה היא וקאמר וחי בהם כאילו עשה מצוה עכ"ל נמוקי יוסף ז"ל. בפי' רעז"ל ממקומו הוא למד מחייבי כריתות וכו' כתב הרי"א ז"ל זה קשה דהא גם הראשון למדו מחייבי כריתות ותו דאין זה נקרא ממקומו ויותר נראה נכון לפרש ממקומו כלומר ממקום שנזכר בו עשיית המצוה דהיינו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם למדנו זה הק"ו שאמר שבעשיית המצוה נפשו נתנת לו כי בעבירה נאמר ונכרתו הנפשות העושות ולהלן הוא אומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ע"כ:

ר"ש בֶּן רַבִּי אומר אינו צריך הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו' מצאתי מוגה כאן ואומר לא תאכלנו למען ייטב לך ומה אם הדם וכו' ולא נהירא זאת ההגהה שהרי הרמב"ם ז"ל בפירושו ז"ל הוא שכתב ואתה יודע לשון הכתוב והמנע האדם מאכילת הדם והיאך ייעד על זה למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני ה' ע"כ. ועוד פסוק אחר בסוף אותה פרשה למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך. ובנמוקי יוסף נראה דגריס שנפשו של אדם חתה ממנו שכך פירש חתה ממנו שמואסת אותו ע"כ:

גזל ועריות שנפשו של אדם וכו' ביד פכ"ב דהלכות איסורי ביאה סימן י"ט:

משנה טז

ר' חנניא בן עקשיא כצ"ל. בפי' רעז"ל אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן וכו'. אמר המלקט מצאתי שכתב עליו החכם הר"ר אפרים אשכנזי ז"ל חתנו של רבינו שלמה לוריא ז"ל וצ"ע וא"כ למה פירש לעיל וזה דוקא במי שבאה עבירה לידו וכבש יצרו כיוסף הצדיק ודוק ע"כ. ובמחילה מכבוד תורתו לא ירדתי לסוף דעתו שאפשר לומר דודאי שאני שלא כל שכר המצות שוה דודאי שכר היושב ולא עבר עבירה שבאה לידו גדול משכר המצות של היושבין ובטלין מלאכול שקצים ורמשים:

לפיכך הרבה להם תורה ומצות י"מ שהכונה להם באמרם מצות גם על האזהרות שהרבה להם אזהרות הרבה במה שהיה אפשר להודיע באזהרה אחת ונתרבו האזהרות לנו בדבר כדאמרי' בכמה דוכתי לעבור עליו בשני לאוין כדי שיקבל שכר הרבה על הפרישה מן העבירה וכמו כן כתב בכל מקום שאמרו ז"ל לעבור בהרבה לאוין כן נפרש הדבר. ופי' הרמב"ם ז"ל מעיקרי האמונה בתורה כי כשקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהוגן ולא ישתתף עמה כונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה כמו שבארתי לך הנה זכה בה לחיי העולם הבא ועל זה אמר ר' חנינא כי המצות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלימותה ובעשותה

אותה המצוה תחי' נפשו באותה מעשה וממה שיורה על העיקר הזה מה ששאל ר' חנינא בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא והשיבו המשיב כלום בא מעשה לידיך כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן השיבו כי נזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העולם הבא ופירוש הפסוק ה' חפץ למען צדקו לצדק את ישראל למען כי יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל ז"ל. והחכם הרב ר' משה אלשיך ז"ל פי' במזמור קי"ט בפסוק אתה צוית פקודיך לשמור מאוד שהוא מאמר ר' חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא כי הוקשה לו כי אחר שהעושה מצוה אחת ונשמר מעון מטיבין לו ונוחל את הארץ וכו' א"כ למה הרבה לנו הוא יתברך תורה ומצות לז"א שהטעם הוא כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא להרבות זכותן בשמור מצות הרבה וגם שלרבויים לא יבצר מהזדמן מצוה תמיד מה שאין כן אם היו מועטות ועד"ז יאמר הגם שאף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו גם הם מאושרים עם כל זה צויתה פקודיך כדי שיהיה לשמור לא מועטות למען זכות את ישראל כמדובר עכ"ל. ועיין בספר חן טוב דפוס ווינציא דף רי"ו ע"ג מה שדקדק אליבא דההוא מאמר דסמיך במדרש לקרא זה לנרות שמיושב אמאי לא כתב [במלת צדקו] הצדי"ק בפתח והדלי"ת בדגש וגם מתישבת בההוא מאמר מלת חפץ שנראה שהיא מיותרת ע"ש ובפ' חיי שרה סוף עמוד ד' דף ס"ה כתב פי' שהמצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אין צריך שיצום ה' בתורה שהרי כל אדם רוצה לישא אשה וכן המשפטים ישרים בין אדם לחבירו אלא אם לא יכתבון בתורה אותם מצות לא יזכו ישראל בהם ולא יהיה להם שכר טוב אבל עתה באומרם שהם עושים המצות לשמו יהיה להם שכר טוב בעמלם ע"כ. כתב הר"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים כתוב בסוף זו המסכתא נגמרה סנהדרין פרק י"ד משמע שמסכת מכות שייכא גם היא לסנהדרין כמו הבבות ע"כ:

סליק פירקא. וסליקא לה מסכת מכות